

Museu d'Art de Girona. 2017

12 | 12

mesos | obres

md'A Museu d'Art de Girona

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

CATÀLEG

Edició i producció

Museu d'Art de Girona
(Agència Catalana de Patrimoni Cultural)

Direcció

Carme Clusellas i Pagès

Coordinació

Antoni Monturiol i Sanés
Irene Forts i Plana

Autors dels textos

Júlia Semproniana Carreras i Tort
Lídia Chalaux i de la Riva
Rosa Creixell i Cabeza
Neus Crous i Costa
Antoni Cruanyes i Bornay
Joan Domenge i Mesquida
Victoria Durá i Ojea
Isabel Fabregat i Marín
Laura Lleonart i Murcia
Antoni Monturiol i Sanés
Inés Padrosa i Gorgot
Hèctor Pérez i Varela
Josep Narcís Pujol i Vila
Magda Pujolàs i Xarles
Francesc Ruiz i Quesada
Carlos Sánchez i García
Alba Varenna
Pep Vila i Medinyà
Joan Yegüas i Gassó

Disseny gràfic i maquetació

La Fonda Gràfica

Impressió

Palahí Arts Gràfiques S.L.

Assessorament lingüístic i traduccions

Anna Asperó

Autors de les fotografies

Rafel Bosch
Ajuntament de Girona. CRDI
Arxiu Fotogràfic de Barcelona

Dipòsit legal

GI 296-2018

12 MESOS 12 OBRES. MUSEU D'ART DE GIRONA, 2017.

ISBN: 978-84-393-9670-3

L'ús dels continguts d'aquesta obra està subjecte a una llicència de Reconeixement – No Comercial – Sense Obra Derivada (by-nc-nd) de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre i quan no sigui per a usos lucratiu i no es modifiqui el contingut de l'obra. Per veure una còpia de la llicència, visiteu :
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Imatge de la coberta: Detall *Vista de Girona*, 1806. Jean François Ligier / Gravador: François Nicholas Barthélemy Dequevauviller. Museu d'Art de Girona. Núm.reg. 251.834. Fons d'Art Diputació Girona. Fotografia: Rafel Bosch.

MUSEU D'ART DE GIRONA

Direcció

Carme Clusellas

Equip tècnic

Aurèlia Carbonell, Irene Forts, Carme Martinell,
Antoni Monturiol

Administració

Adriana Cle, Dorí Mesa, Mar Ribot

Manteniment

Ignasi Arévalo, Gabriel Rodríguez, Jaume Soler

Servei d'atenció al públic

Trinitat Carcelén, Sara Escaño, Leticia Garcia,
Pilar Ramírez, Pere Romans

Col·laboracions

Elena Boix, Àngels Miralles, Clara Saperas,
Montse Vinardell

Museu d'Art de Girona

Pujada de la Catedral, 12

17004 Girona

Tel. (+34) 972 20 38 34

www.museuart.com

ÍNDEX

Presentació	11
CARME CLUSELLAS I PAGÈS	
Gener	12
<i>Creu de terme gòtica d'Amer</i> (fragment) Text: JOSEP NARCÍS PUJOL I VILA / ANTONI CRUANYES I BORNAY	
Febrer	16
<i>Tríptic dels Sants Metges de Canet d'Adri</i> Text: PEP VILA I MEDINYÀ	
Març	20
<i>Cap de jove.</i> Joan Brull i Vinyoles Text: ISABEL FABREGAT I MARÍN	
Abril	24
Bruixa Text: GREMI DE L'ART (JÚLIA SEMPRONIANA CARRERAS I TORT, LÍDIA CHALAUX I DE LA RIVA, LAURA LLEONART I MURCIA, HÈCTOR PÉREZ I VARELA, CARLOS SÁNCHEZ I GARCÍA)	
Maig	28
<i>Animal fantàstic, Retaule de Sant Feliu.</i> Pedro Robredo Text: FRANCESC RUIZ I QUESADA / JOAN YEGÜAS I GASSÓ	
Juny	32
<i>L'ermita penjada al cel i, a sota, aquest mar nostre.</i> Josep Albertí Corominas Text: NEUS CROUS I COSTA	
Juliol	36
<i>Corona de la Mare de Déu de Castelló d'Empúries, dita del conestable.</i> Pere Àngel (argenter documentat a Girona entre 1428-1475) Text: JOAN DOMENGE I MESQUIDA	
Agost	40
<i>Vista de Girona.</i> Jean François Ligier / Gravador: François Nicholas Barthélemy Dequevauviller Text: INÉS PADROSA I GORGOT	
Setembre	44
<i>Un carrer.</i> Francesc Torrecassana i Sellarés Text: VICTORIA DURÁ I OJEA	
Octubre	48
<i>Visiteu el Museu de Galligants de Girona.</i> Lluís Busquets i Mollera Text: ANTONI MONTURIOL I SANÉS / MAGDA PUJOLÀS I XARLES	
Novembre	52
<i>Escriptori.</i> Lluís Busquets i Mollera Text: ROSA CREIXELL I CABEZA	
Desembre	56
<i>Alabàstron Etruscocorinti</i> Text: ALBA VARENNA	

Presentació

Presentem un nou recull de les fitxes d'estudi d'obres i objectes de la col·lecció que gestiona, conserva i difon el Museu d'Art de Girona. Aquest és el cinquè recull editat que, amb el títol genèric de *12 mesos 12 obres*, compila les dotze fitxes individuals que, mes a mes, es presenten acompanyant les obres seleccionades a les sales del Museu d'Art, una proposta que anomenem *Un mes, una obra*.

La singularitat de la proposta és que, per a l'elecció d'una o altra obra, no hi ha una norma específica: algunes de les obres o objectes seleccionats estan habitualment exposats a les sales d'exposició, mentre que d'altres afluïren puntualment i per a l'ocasió de les reserves del museu. A més, les peces no necessàriament han de guardar una relació directa amb la precedent o la següent. La tria, a cura del conservador del Museu d'Art Antoni Monturiol, no és però atzarosa sinó que respon a una doble voluntat: d'una banda, mostrar la riquesa i la varietat d'objectes —no sempre de caràcter artístic— que conserva el Museu d'Art i, de l'altra, aprofitar oportunitats que ens ofereixen estudiosos o experts en àrees ben diverses per sumar noves lectures i aportacions en relació amb l'obra.

El resultat és el que teniu a les mans en aquesta recopilació: un seguit de comentaris d'obra amb enfocaments ben diversos, des dels més estrictament historiogràfics passant per anàlisis centrades en aspectes concrets —com la iconografia, la tècnica o la vida de l'obra— fins a aportacions més literàries que l'obra en qüestió ha acabat evocant a l'autor del comentari. En aquesta edició podreu descobrir el simbolisme de les creus de terme i transitar per la seva història i evolució amb el guiatge de Josep Narcís Pujol i Antoni Cruanyes a partir de la *Creu d'Amer*. També podreu apropar-vos al món de les confraries a partir del *Tríptic dels Sants Metges de Canet d'Adri*, comentat per Pep Vila, o al món de la bruixeria i les heretgies a partir del comentari d'un retrat a l'oli d'una suposada bruixa, comentat pel col·lectiu Gremi de l'Art. Francesc Ruiz i Joan Yegüas ens ofereixen un seguit d'informacions sobre el retaule de Sant Feliu de Girona i d'un dels seus artífexs, l'escultor Pere Robredo, a partir d'un fragment de la seva traceria escultòrica. Així mateix, Joan Domenge desgrana la història de la *Corona de la mare de Déu de Castelló d'Empúries*, anomenada del conestable, una rica obra d'orfebreria del segle xv. Inés Padrosa, per la seva banda, ens apropa a l'obra *Voyage pittoresque* d'Alexandre Laborde amb el comentari d'un dels gravats que contenia, dedicat a Girona. El comentari de l'obra pictòrica *Un carrer* de Francesc

Torrescassana, a cura de Victoria Durá, o del *Cap de Jove*, una pintura a l'oli de Joan Brull, a cura d'Isabel Fabregat, ens atansen a l'obra d'aquests pintors i a la seva relació amb el Museu d'Art. Neus Crous evoca l'interès de la Costa Brava com a territori d'inspiració d'artistes amb el comentari de la pintura de Josep Albertí, i Alba Varena ens comenta un petit ungüentari de ceràmica etrusc, si bé de procedència desconeguda. I encara Antoni Monturiol i Magda Pujolàs ens parlen dels germans Busquets i el seu vessant cartellista i Rosa Creixell, del seu vessant més artesanal amb el comentari d'un moble escriptori de vora 1928.

Teniu, doncs, les dotze fitxes, acompanyades d'imatges, a les vostres mans perquè, en una sola lectura, o bé dia a dia, o mes a mes, descobriu tot allò que pot amagar o evocar un objecte o una obra d'art. Esperem que en gaudiu.

CARME CLUSELLAS I PAGÈS
Directora del Museu d'Art de Girona

Tríptic dels Sants Metges de Canet d'Adri

1611

Oli, tinta i paper / fusta

---

104 x 97 x 11,5 cm

Museu d'Art de Girona. Núm. reg. MDG 352

Fons Bisbat de Girona

En aquest treball donem a conèixer algunes particularitats d'un tríptic sobre els Sants Metges Cosme i Damià, d'inicis del segle XVII, provinent de l'església parroquial de Sant Vicenç de Canet d'Adri. Es tracta d'una pintura sobre taula, anònima, que dona fe de l'existència des del segle XV d'una confraria pietosa a Canet que tenia per advocació aquests dos sants metges, molt populars en l'imaginari col·lectiu medieval. La seva influència es fa visible fins al segle XIX, moment en què els gremis deixen de tenir tant pes. Els sistemes corporatius d'aleshores —confraries, oficis, arts, col·legis— s'agrupaven preferentment sota una advocació religiosa, que tenia com a objectiu l'assistència i la previsió dels mateixos confreres en centúries en què no existia cap mena de previsió social. La creença en uns sants, en el seu culte i favors no deixava de ser un punt d'intercessió obligatòria entre una Terra depauperada i un cel gloriós.

El tríptic dels Sants Metges (Cosme i Damià) del Museu d'Art de Girona (1611)

A les sales de reserva del Museu d'Art de Girona es conserva un tríptic sobre els Sants Metges del segle XVII, provinent de l'església parroquial de Sant Vicenç de Canet d'Adri. Es tracta d'una pintura sobre taula, anònima, que forma una mena d'armariet que, un cop tancat, fa 105 x 54 x 9 centímetres. A la part exterior hi ha pintats els rostres de quatre metges famosos («médicos de la fama»): Galè, Sòcrates, Dioscòrides i Baldo. Potser ara per nosaltres el més desconegut d'aquests quatre és Angelo Abati Baldo, metge i físic italià, autor del famós *De admirabili viperae natura, et de mirificis eiusdem facultatibus liber* (Urbino, 1589). Galè i Baldo tenen a la taula els rostres mig esborrats. Al marge inferior, hi llegim «Más fama: Cosme i Damià», és a dir que consideraven que eren els més importants. En aquest mateix dipòsit es conserva un altre retaule (Museu d'Art de Girona MDG 377) sobre sant Cosme, sant Damià i sant Roc, del Mestre de Lladó.

En efecte, Cosme i Damià (Aràbia?, s. III - Cir o Aegea de Síria (Cilícia), actual Ayas (Turquia), 303) foren dos famosos metges i barbers, que a més eren germans bessons. Moriren màrtirs a les persecucions de Dioclecià i ja en trobem referències a la *Llegenda Daurada* de Jaume de Varazze. Són venerats com a sants en totes les confessions cristianes. Se'ls coneix com a Sants Metges perquè guarien tant homes com animals. A l'època medieval sovint eren invocats contra el flagell de la pesta. Hi ha qui diu que eren amics íntims, que vivien junts, però que l'església els va consagrar com a germans per esvair males interpretacions. L'any 1226 el gremi de cirurgians de París ja va escollir aquests dos sants com a patrons, que també en són del gremi de la medicina. Sempre figuren dibuixats o pintats junts: eren els patrons dels gremis de metges, barbers, cirurgians, dentistes, llevadores, barbers i perruquers.

No gaire lluny de Girona, a Sant Julià de Ramis, hi trobem l'església dels Sants Metges. Pel que fa a pintures, en molts llocs de Catalunya se'n conserven rastres. Ara recordo el retaule d'aquests dos sants de Miquel Nadal (1453-1454) de la catedral de Barcelona. La seva festivitat se celebrava el 28 de setembre. A Girona ciutat, encara a inicis del segle XIX, el Cuerpo de medicina, cirugia y farmacia —que aixoplugava els professionals d'aquestes disciplines— celebrava la seva festivitat en un altar de l'església del Carme, que conservava les seves relíquies. La vigília de la celebració cantaven els seus goigs i convidaven un predicador de renom perquè fes la glossa. Després feien un dinar corporatiu (sobre aquesta efemèride, vegeu el manuscrit núm. 311 de la Biblioteca del Seminari Conciliar de Girona: *Libro de acuerdos de las tres facultades de Medicina, Cirugía y Farmacia de la ciudad de Gerona*).

Si obrim el tríptic conservat al Museu d'Art de Girona, observem que al marge esquerre del batent hi ha pintada la figura de sant Cosme i al marge dret, la de sant Damià. Les dues figures d'homes joves, sense barba, són elegants i ben pintades. Tenen l'aureòla de sants i van vestits com a metges d'època amb túniques, capes i gorres. En senyal de saviesa i fent honor al seu ofici, duen instruments propis de la seva professió: el primer porta un llibre sota el braç i examina un pot amb les orines, mentre que el segon mostra una espàtula i una caixeta que conté els bàlsams i les pomades. Al centre del tríptic hi ha copiada, en una elegant lletra gòtica, la butlla d'erecció de la confraria dels Sants Metges a Canet d'Adri, el culte als quals és documentat en aquest poble des de mitjan segle XV.

Llegim al llibre de Jaume Marquès i Casanovas (*Canet d'Adri. Història dels pobles del municipi*. Ajuntament de Canet d'Adri, 1988) que en una visita pastoral de l'any 1447 el bisbe Andreu Bertran ja esmenta l'altar de sant Joan compartit amb sant Cosme i sant Damià. L'any 1512 el bisbe Guillem Boyl anota en una altra visita pastoral l'existència d'un reliquiari de plata de sant Cosme i sant Damià amb una creu al damunt, amb les

Portapau de plata, segle XVII, provinent d'una col·lecció particular de Barcelona. Fixem-nos en la semblança que hi ha entre aquesta peça i el nostre retaule d'Adri pel que fa a les figures representades dels sants metges guardors.

reliquies de la Vera Creu. A les envistes del poble hi havia hagut un oratori o capelleta amb les imatges de sant Cosme i sant Damià, figures que foren destruïdes l'any 1936. Marquès afirma al seu llibre que l'any 1605 el papa Pau v expedí una butlla en favor de la confraria dels sants Cosme i Damià, que fou emmarcada en un tríptic que contenia les pintures d'aquests sants. De ben segur, però, la butlla original expedida en llatí fou traduïda posteriorment al català i copiada per un bon cal·lígraf perquè fos ben compresa i assimilada pels devots d'ambdós sexes. A la darrera línia de la butlla llegim: Roma... «dieXj july MDCXj». Està signada per Scipio Cobellutius (Scipione Cobelluzzi; c. 1564-1626), que fou cardenal bibliotecari i arxiver de l'església de Roma entre 1618 i 1626.

És sabut des de l'època medieval que les confraries eren comunitats de laics, tutelades moltes vegades per l'església, que tenien com a objectiu mantenir el culte a uns sants patrons. També exercien la caritat, la beneficència, la solidaritat entre els seus membres, l'assistència als malalts i l'ajut en el moment de la mort. En molts llocs es reunien a les esglésies i feien els juraments oportuns davant d'un altar que tenien aparellat. En el cas de Canet d'Adri, aquesta «pia confraria de faels cristians y cristianes», que admetia homes i dones «sots la protectió y amparo dels gloriosos...», feia obres de pietat i de devoció. Els devots que visitaven la capella o oratori el dia dels sants patrons gaudien d'indulgència plenària i el mateix passava en determinades fetes com ara Nadal, l'Anunciació o l'Assumpció. Entre els deures dels confreres hi havia el d'hostatjar pobres, posar pau entre enemics, donar sepultura als cossos difunts de la seva confraria, acompanyar el santíssim sagrament a les processons, tornar al camí de salvació els desencaminats i ensenyar als ignorants els manaments i preceptes que han de saber per salvar-se. Si no podien ser presents als oficis «y si acàs se trobaran impedits per a fer-o y oynt lo señal de la campana diran un Pater noster y una Ave Maria o cinc Pater noster y sinch avemaries per las ànimas dels difunts de dita confraria».

Cap a la fi del document, figuren a la disposició, en lletra menuda, altres reglamentacions complementàries per al bon govern de la confraria.

Qui vulgui saber més sobre la vida i miracles d'aquests sants i sobre aspectes iconogràfics pot consultar el llibre de Josep Maria Vilarrasa i Coch *Els Sants metges guaridors sant Cosme i sant Damià: història, llegenda, goigs* (Barcelona: Mediterrània, 2004).

PEP VILA I MEDINYÀ

www.museuart.com

12 mesos, 12 obres és una compilació dels comentaris d'obres seleccionades el 2017 que presenta, en format fitxa, el Museu d'Art de Girona amb el nom genèric d'*Un mes, una obra*. Cada mes, al llarg de l'any, es proposa a un autor l'estudi i el comentari d'una obra perquè en doni la seva visió particular. Tots els comentaris s'apleguen en aquest recull, que permet fer-ne una lectura més calmada i alhora descobrir la varietat d'obres i la diversitat de mirades que ofereixen les peces d'un museu.

ISBN 978-84-393-9670-3

9 788439 396703

